

"On je ubio neprijateljstvo"

Prilog teologiji pomirenja

Marie-Noëlle von der Recke

I. Uvod

Pomirenje je za čovjeka jedno od temeljnih pitanja. To vrijedi i za Sveto pismo. Od Knjige postanka do Knjige otkrivenja možemo čitati kako Bog stvara veze, oporavlja ih i obnavlja kada su slomljene. Kako bi pristupili temi pomirenja, možemo koristiti izraz "Evandjelje mira" koji nas upućuje na vrhunac biblijskoga pripovijedanja, na Isusa Krista Nazarećanina. Isus je živio usred svoga naroda, židovskog naroda, te su njegov život i postupci doveli do toga da bude pogubljen kao politički zločinac. Svjedoci njegova života su isto tako bili svjedoci njegova uskrsnuća. Poslali su nam poruku koja se može sažeti u jednoj riječi: EVANĐELJE, što znači radosna vijest. Novi zavjet na različite načine priča o toj "radosnoj vijesti", između ostalog i tako što ih sve naziva "Evandjelje mira"(1).

Prečesto se riječ evandjelje u životu Crkve jako usko tumačila, što je imalo teške posljedice za život i svjedočanstvo Crkve. Teolog *Marlin Miller* upozorava na posljedice preuskog shvaćanja tog pojma: "Tendencija radosnu vijest tumačiti preusko vodi osakaćenom Evandjelju, amputiranom Kristu i hromoj Crkvi"(2). Sada ćemo razmotriti tekstove poslanica koje se pripisuju apostolu Pavlu kako bi bolje shvatili što Novi zavjet stvarno misli kada govori o Evandjelju, a posebno o Evandjelju mira.

II. Ključna mjesta za temu pomirenja

● Rim 5,6-11

⁶ Jer Krist, kad smo još bili slabi, umrije u pravo vrijeme za bezbožnike.

⁷ Jer jedva tko umre za pravednika; za dobroga može biti da bi se tko usudio umrijeti.

⁸ A Bog pokazuje svoju ljubav k nama, što Krist, kad smo bili još grješnici, umrije za nas.

⁹ Mnogo ćemo dakle većma biti po njemu spašeni od gnjeva, kad smo sad opravdani krvlju njegovom.

¹⁰ Jer kad smo se pomirili s Bogom smrću Sina njegova, dok smo još bili neprijatelji, mnogo ćemo se većma kao pomireni spasiti u životu njegovu.

¹¹ A ne samo to, nego se hvalimo u Bogu po Gospodinu svojemu Isusu Kristu, po kojemu sad primismo pomirenje.

● 2 Kor 5,16-21

¹⁶ Zato mi od sada nikoga ne poznajemo po tijelu; i ako Krista poznajemo po tijelu, ali ga sad više ne poznajemo.

¹⁷ Ako je dakle tko u Kristu, to je on novo stvorenje, to je staro prošlo, gle, sve je novo postalo.

¹⁸ Ali je sve od Boga, koji pomiri nas sa sobom po Kristu i dade nam službu pomirenja.

¹⁹ Jer je Bog bio, koji je u Kristu pomirio svijet sa sobom, ne računajući im prestupaka njihovih i metnuvši u nas riječ pomirenja.

²⁰ Za Krista smo dakle poslanici, jer Bog kao da opominje po nama. Molimo mjesto Krista: Pomirite se s Bogom!

²¹ Njega, koji nije poznao grijeha, učini za nas grijehom, da mi postanemo pravda Božja u njemu.

● **Gal 3,26-29**

²⁶ *Jer ste svi sinovi Božji po vjeri u Kristu Isusu.*

²⁷ *Jer koliko vas se god u Kristu krstiste, Krista obukoste.*

²⁸ *Nema tu više ni Židova ni Grka, nema više ni roba ni slobodnjaka, nema više ni muškoga roda ni ženskoga, jer sve vi svi jedno u Kristu Isusu.*

²⁹ *A kad ste vi Kristovi, onda ste potomci Abrahamovi, po obećanju baštinici.*

● **Ef 2,11-22**

¹¹ *Zato se spominjite, da vi, koji ste nekad po tijelu bili neznabošci i nazivani neobrezani od onih, na kojima se je učinilo rukom obrezanje na tijelu.*

¹² *Da ste bili u ono vrijeme bez Krista, isključeni od zajednice Izraelove i bez dijela u zavjetima obećanja, nade nemajući i bez Boga na svijetu.*

¹³ *A sad u Kristu Isusu, vi koji ste nekad bili daleko, blizu postadoste krvlju Kristovom.*

¹⁴ *Jer je on mir naš, koji oboje sastavi u jedno, i poruši zid, koji nas je rastavljao,*

¹⁵ *tijelom svojim poništi protivnost, i zakon zapovijedi u propisima, da iz obojega načini u sebi jednoga novog čovjeka, čineći mir,*

¹⁶ *i da pomiri s Bogom oboje u jednom tijelu križem, ubivši neprijateljstvo na njemu,*

¹⁷ *On je došao i propovijedao je mir vama, koji ste bili daleko, i mir onima, koji su bili blizu;*

¹⁸ *jer po njemu imamo oba pristup k Ocu u jednom Duhu.*

¹⁹ *Tako dakle više niste tuđinci i došljaci, nego ste sugrađani svetih i ukućani Božji,*

²⁰ *nazidani na temelju apostola i proroka, a ugaoni je kamen sam Krist Isus,*

²¹ *na kojemu je sva građevina složena i raste za sveti hrani u Gospodinu,*

²² *na kojemu se i vi naziđujete za stan Božji u Duhu.*

● **Kol 1,15-22**

¹⁵ *Koji je slika Boga nevidljivoga, prvorodeni prije svakoga stvorenja;*

¹⁶ *jer je u njemu sve stvoreno, što je na nebu i na zemlji, vidljivo i nevidljivo, bilo prijestolja, ili gospodstva, ili poglavarstva, ili vlasti: sve je po njemu i za njega stvoreno.*

¹⁷ *I on je prije svega, i sve postoji u njemu.*

¹⁸ *I on je glava tijelu crkve, koji je početak, prvorodeni od mrtvih, da bude on u svemu prvi;*

¹⁹ *jer se je dopalo Bogu, da u njemu stanuje sva punina,*

²⁰ *i po njemu da pomiri sve sa sobom, učinivši mir krvlju križa njegova, bilo što je na zemlji ili na nebesima.*

²¹ *I vas, koji ste nekad bili otuđeni i neprijatelji mišljenjem u zlim djelima,*

²² *sad pomiri smrću čovječjeg tijela njegova, da vas njemu prikaže svete i bez mane i krivnje.*

III. Teologija pomirenja: odgovor na napetosti u prcrkvi

Svaki se od ovih tekstova izravno ili neizravno dotiče teme pomirenja. Svaki od njih sadrži važne pojmove vezane za spasenje u Kristu. Svaki predstavlja bitan aspekt Pavlove teologije. Kada se točnije pogleda, primijeti se da autorov cilj nije bio formulirati potpunu dogmatsku teologiju. Svaki od ovih tekstova je više odgovor na napetosti kojima su bile pogođene pojedine zajednice:

- U poslanicama Rimljanima, Galaćanima i Efežanima se radi o pitanju koje mjesto u zajednici imaju tadašnji kršćani koji nisu židovskoga podrijetla. Te se tri poslanice mogu jedino shvatiti kada se shvate napetosti koje su u prcrkvi postojale između kršćana židovskih i kršćana poganskih korijena.

- Poslanica Kološanima odražava napetosti u tadašnjoj zajednici zbog prisutnosti gnosticizma.
- Obje poslanice Korinćanima na više mjesta aludiraju na osoban sukob između apostola Pavla i nekih članova korinćanske zajednice koji sumnjaju u važnost njegovog poslanja. Ti "super-apostoli", kako ih je Pavao nazivao, su propovijedali evanđelje samoostvarenja, dok je Pavao živio službu koja je bila prožeta siromaštvom.

Bitno je pred očima imati ove različite sukobe kako bismo bolje shvatili smisao Pavlovih zaključaka kada govori o pomirenju. Ovdje se nipošto ne radi o apstrakciji, našoj stvarnosti stranim dogmama ili o nedokučivim idealima. U svojim svjedočanstvima Pavao, baš suprotno, pokušava pomoći zajednici da ne dođe do daljnjih napetosti i sukoba. On želi pomoći zajednici da se suoči sa sukobom time što se oslanja na djelo Isusa Krista.

Točno je da nemamo lagane odgovore na sve bolne situacije "nepomirenosti" koje se mogu dogoditi u svijetu i u našim zajednicama. Ne možemo ponuditi brza rješenja za duboke rane koje je rat prouzročio, ne možemo stvarnost sukoba riješiti s nekoliko blagih riječi. Ali možemo pronaći vrijednu pomoć u ovim pismima, ključ kako bismo se suočili s problemom u sukobima i napetostima te kako ne bismo potonuli u obeshrabrenosti, suočeni s velikim i malim ratovima.

IV. Neke slike koje opisuju pomirenje

Pavao odgovara na napetosti i neprijateljstva u zajednici pomoću različitih slika koje se odnose na Isusovo djelovanje, pogotovo na njegovu smrt na križu. Ove slike pokazuju kako put koji je Isus izabrao donosi ljudima mir.

- *Društvena revolucija*: Ova prva slika ocrta nestajanje društvenih slojeva i kasta. Svi koji se pozivaju na Isusa Krista imaju udio u istoj baštini. Tekst iz poslanice Galaćanima tvrdi da vjera u Krista (ili prema nekim tumačenjima vjera Krista) čini da se uklone sve prepreke koje stoje između ljudi. U Isusu Kristu svi postaju Božja baština i imaju pravo, poput Isusa, Boga nazivati svojim Ocem. Kada čovjek "obuče Krista", to je kao da je obukao novo odijelo. Drugim riječima, u obnovljenim društvenim odnosima steći iskustvo pomirenja.
- *Žrtva*: Poslanica Rimljanima i poslanica Efežanima navode prolivenu krv Isusa Krista, sliku njegove žrtve, kao sredstvo pomirenja.
- *Rat i mir*: Poslanica Rimljanima i poslanica Kološanima predstavljaju ljude kao Božje neprijatelje za koje je Isus iz ljubavi dao svoj život i tako ih pomirio s Bogom.
- *Novo stvaranje*: Ova slika pokazuje kako neprijatelja možemo gledati novim očima. Tekst iz druge poslanice Korinćanima objašnjava kako to Pavao uspijeva svoje osobne neprijatelje promatrati na nov način: kada je čovjek u Kristu, počela je nova stvarnost. Ovdje upotrijebljena grčka riječ *ktisis* ne smije se razumjeti u uskom i individualnom smislu, nego posjeduje šire, kozmičko značenje: radi se o činu stvaranja. Može se prevesti: "Kada je netko u Kristu, počelo je novo stvaranje."
- *Razoriti i sagraditi*: Na mjestu poslanice Efežanima, predstavlja se Isusova služba iz dva vida: s jedne strane je uništio granice, institucije i zakone, koje su dijelile Židove od pogana ili je proglasio ništavnim njihovo djelovanje. Poslanica aludira na zidine hrama u Jeruzalemu, koje su priječile pristup poganima za vrijeme bogoslužja; Isus je srušio taj zid, kažu apostoli. Ali On je sagradio i jedno novo tijelo, zajednicu, bratsko zajedništvo koje se sastoji od nekadašnjih neprijatelja.

Promotrimo li ovih pet slika, upada u oči da je pojam žrtve - koji u kasnijim teološkim tumačenjima prevladava ispred svih ostalih slika i koji je postao standardna paradigma kako bi se objasnio spasenje - samo jedna od slika koje se primjenjuju kako bi se pokušalo rasvijetliti značenje života, smrti i uskrsnuća Isusa za nas. Značenje žrtve je sigurno bilo razumljivo za prve čitače ovih tekstova; ono je puno manje jasno čitačima našeg doba, barem na Zapadu gdje su neki skloni odbijati poruku o spasenju u Isusu Kristu, kada je predstavljena u slici i jezikom žrtve. Raznolikost slika koje smo upravo istražili širi naše razumijevanje djela Isusa Krista. Neke slike su nam pristupačnije od drugih jer potječu iz područja života koji su nam poznati. Povrh toga, udaljavaju nas od isključivo pravolinijske i individualne predodžbe svetog i vode prema kozmičkom shvaćanju.

V. Pomirenje: riječ i njeno značenje

Proučavanje riječi "pomirenje" vodi nas također prema ovom zajednički orijentiranom i globalnom shvaćanju pomirenja i spasenja. Konstatiramo da grčka riječ *katalasso* znači "razmijeniti", "zamijeniti". U tekstovima koje promatramo je onaj koji djeluje u razmjeni uvijek Bog. Nisu dakle ljudi ti koji se pomiruju s Bogom, nego je Bog onaj koji nas sa sobom pomiruje. Pomirenje je dakle jednostrana Božja izjava mira prema svojim neprijateljima.

Ovaj je pojam u povijesti religija jedinstven: kod Grka su bogovi bili daleko udaljeni od ljudi - u toj mjeri da je s njima pomirenje bilo nezamislivo. Briga ljudi je bila ublažiti ljutnju bogova, a ne s njima biti pomiren. Isto je vrijedilo za rimsku i germansku religiju. Pomoću obreda pročišćenja, kroz žrtvu, molitvu i askezu se pokušavalo za sebe pridobiti razlučena božanstva. Biblijski pojam pomirenja je upravo suprotan od svega ovoga: Bog nije nikakvo razlučeno božanstvo čiji se bijes mora ublažiti. On sam je u činu pomirenja onaj koji djeluje.

VI. Dva vida pomirenja

Oni proizlaze vrlo jasno iz tekstova koje upravo proučavamo i odgovaraju na dva pitanja:

- - kakav je Božji stav prema neprijateljima?
- - što Bog čini u slučaju neprijateljstava među ljudima?

U oba slučaja odgovor glasi: Bog daje vlastiti život, sebe predaje kao žrtvu i tako kida lanac grijeha, nasilja i osvete. Božji odgovor treba naći u Isusovom križu (riječima Johna H. Yodera) "koji je izraz Božjeg nenasilja koji, umjesto da uništi svoje neprijatelje, pristaje za njih umrijeti."(3) Tekst iz poslanice Efežanima dodaje još jedan element: u Isusu Kristu se pojavljuje jedno novo čovječanstvo: rađa se pomirena zajednica. Isusov Križ za nas znači mir: mir s Bogom koji je moguć i dohvatljiv tamo gdje Bog stvara mir između nekadašnjih neprijatelja. Drugim riječima, mir je među ljudima "područje u kojem stvarnost mira s Bogom postaje dio iskustva."(4) Zbog toga mir između neprijatelja nije samo moguća dobrovoljna posljedica pomirenja s Bogom. Mir s Bogom poprima svoj lik u zajednici koju čine nekadašnji neprijatelji, sada pomireni. Novo čovječanstvo je vidljiva stvarnost koju prepoznamo po tome što su u njoj srušene ograde neprijateljstva između društvenih slojeva te nestaju rasne i rodne nejednakosti. Ovdje se tekst iz poslanice Efežanima podudara s onim iz poslanice Galaćanima.

Mir s Bogom znači neizbježno pomirenje s protivnikom, s neprijateljem. U Novom zavjetu je jasno da se mir s Bogom ne može svesti samo na spokoj pojedine duše. Ovaj mir se može postići samo uz cijenu ljubavi koja se daje. A ipak se ne radi o idealu, dalekom cilju, o viziji s onu stranu stvarnosti. Glagolsko vrijeme svih predikata koji se koriste u originalu je aorist, vrijeme svršene radnje. Isusova pobjeda nad neprijateljstvom i grijehom se ne događa u dalekoj budućnosti. Ona je već sada stvarnost. Cijelo stvorenje čezne za tim da ta stvarnost postane vidljiva.

Sigurno nije bilo jednostavno prvoj Crkvi pretočiti u praksu ovo novo shvaćanje zajednice. Citirana mjesta u Svetom pismu, kao i brojne razmirice, koje se spominju u Djelima apostolskim i poslanicama, svjedoče kako je prvim kršćanima bilo teško pristati na ovaj nov način razmišljanja i djelovanja i primijeniti ga u svojoj praksi.

Apostol Pavao se oslanja upravo na ovo uvjerenje kada se obraća svojim neprijateljima i tvrdi da ih može voljeti. Taj ga novi pogled osposobljava za to (doduše, Pavao ne bi bio spreman na kompromis kada bi u igri bilo Evanđelje). Njegova sigurnost se temelji na iskustvu da su ljubav i pomirenje mogući među ljudima koji su prethodno bili razdijeljeni zbog kulturnih, društvenih i povijesnih razlika.

VII. Odgovornost Crkve

Što nam kažu tekstovi o zadatku zajednice u ovom svijetu? U tekstu poslanice Efežanima zajednica se predstavlja kao područje u kojem se može steći iskustvo spasenja. Zajednica je odgovorna ponajprije za jedno: da bude zajednica. Ona je mjesto na kojem zajedno stanuju nekadašnji neprijatelji i primjenjuju pomirenje u svakodnevnom životu. Ona je prostor u kojem se može kretati i djelovati Kristov duh koji osposobljava ljude da slijede Isusa i to osobito u odnosu prema neprijateljima. Upravo je zadaća zajednice živjeti mir u svakodnevnom životu usprkos svim pogreškama i nedostacima te upravo kroz sukobe i njihovu transformaciju. Takav je mir koji nam je dao Isus. Imamo odgovornost prenijeti i našim suvremenicima neku sliku kakav bi svijet trebao biti i kakav će biti konačno. Zadatak zajednice da naprosto bude zajednica nije izgubio ništa na svojoj hitnosti.

Upravo zajednica koja prepoznaje i prihvaća ovu svoju primarnu zadaću stoji pred izazovom da u svom odnosu prema van odgovara Evanđelju mira. U naše doba ima svakodnevno i obilno prigoda za to. Samo ću navesti jedno područje:

Dok je raspad socijalističkog bloka doveo do eksplozije nacionalističkih tendencija koje su desetljećima bile potiskivane, promatramo u zapadnim demokracijama alarmantni porast rasizma i nacionalizma.

U tom kontekstu ne bi trebalo podcjenjivati ulogu zajednice. William Trevor iz sjevernoirske ekumenske zajednice "Corrymeela" je rekao, na 2. europskom ekumenskom skupu u Grazu 1997., da je stanje u njegovoj zemlji na neki način sličilo situaciji u bivšoj Jugoslaviji te da treba zahvaliti odlučnom istupanju zajednica za mir da se stanje nije tako dramatično pokvarilo kao na Balkanu.

S druge strane, na istom tom skupu je govorio Ivo Marković, bosanski franjevac, na koje sve poteškoće nailazi kada nastoji uvjeriti svoju subraću među klerom o njihovoj odgovornosti za proces pomirenja. Događaji u Ruandi i Burundi, dvjema zemljama u kojima kršćani čine većinu stanovništva, pokazuju da zajednice, uz časne iznimke, nisu niti pokušale spriječiti genocid. Danas se kršćani tih zemalja pitaju kako je to uopće bilo moguće i je li moguće ozdravljenje te zajednice.

Ako je Isus naš mir, naša se poruka sastoji u tome da živimo kao zajednice u kojima se riječ "mir" mogla utjeloviti. Taj se mir očituje kada zajednica moli, zajedno slavi bogoslužje, dijeli darove i dobra, zajedno radi. Zajedništva od kojih se sastoji zajednica ne moraju biti uniformna, ali u njima muškarci i žene doživljavaju strance i domaće, one koji rade za plaću i nezaposlene, i u tim odnosima vide što znači pomirenje. I kada stječu iskustvo pomirenja, kada dožive kako padaju ograde između ljudi, otkrivaju značenje mira koji je od Boga darovan.

Zbog toga rješavanje sukoba treba biti prioritetni zadatak zajednice. Tekst iz poslanice Korinćanima govori o službi pomirenja koja nam je povjerena. Mi smo glasnici pomirenja. Božja objava mira je poruka koju treba donositi svim ljudima. Zajednica nije samo mjesto na kojem je pomirenje na dohvat ruke, zajednica je pozvana na to da postaje oruđe pomirenja, glasnik mira. To znači da ima svoje mjesto posvuda gdje vladaju mržnja i patnja, gdje god ima sukoba. Služba miru je nužna tamo gdje su sukobi latentni, kao i tamo gdje su već eskalirali. Iskustva koja sakupljamo u praksi pomirenja usred kršćanske zajednice pripremaju nas na vršenje ove posebne službe u svijetu. Edukacija za nenasilno rješavanje sukoba upotpunjava tu pripremu i omogućava nam vršiti mirovnu službu još djelotvornije. Izuzetno je ohrabrujuće kada otkrijemo što sve kršćani čine na području rada za pomirenje posvuda u svijetu. Njihovo mirovno zalaganje rijetko se nalazi na prvim stranicama novina, premda su presudni jer su opipljivi znaci da Bog nastavlja u nama i s nama svoje djelo pomirenja i mira koje je jednom zauvijek dovršio u Isusu Kristu.

Prijevod: Raffai
Lektura: E.Sečen

Bilješke:

- (1) poslanica Efežanima 6,15
- (2) Marlin Miller, "The Gospel of Peace" u R. Ramseyer (Ed.) *Mission and the Peace Witness*, (Scottsdale, PA. Herald Press, 1979.), str.10.
- (3) John H. Yoder, *Die Politik Jesu, der Weg des Kreuzes*, (Maxdorf, Agape Verlag, 1981.)
- (4) Marlin Miller, "The Gospel of Peace", str.15.

Autorica

Menonitska teologinja Marie-Noëlle von der Recke rođena je u Parizu, Francuskoj. Nakon teološkog studija na Associated Mennonite Biblical Seminaries u Elkhartu, SAD predavala je osam godina egzegzu Svetog pisma i etiku na Europskoj menonitskoj biblijskoj višoj školi u Bienenbergu kod Basela. Od rujna 2000. je glavni tajnik mreže Crkva i mir (Church & Peace). Marie-Noëlle von der Recke je članica grupe iz Laufdorfa koja se zove "Laurentiuskonvent", a predstavlja ekumensku zajednicu zajedničkog života. Udana je i ima tri kćeri.